

Tarih: 28 Şaban 1331 Hicri

Dergi: Medrese İtikadları

Müellif: Ömer Nasuhi Bilmen

Hissiyât-ı Diniyye

Ahval-i ruhiyye-yi beşeriyeyi tedkik edenlerce bedihîdir ki her insan hiss-i rakîk, bir hiss-i ulvî yani diyanet denilen nezih bir hiss-i fitrî ile mütehasis bulunur.

Vâkı'an insan görülür ki şu koskoca mükevvenatı, şu muhteşem bedayi-i azamet-i ittisamı vücuda getiren bir kudret-i fâtıranın vücuduna mû'tekad bulunmaz, enzâr-ı temaşasına rengarenk nurlar içinde bırakan elvâh-ı münevvere-i kâinatın birer eser-i tabiat olmasına kâil olur, kendini hissiyat-ı diniyyeden o nasibe-i ezeliyyeden mütecerred, mahrum gibi göstermeye çalışır. Lakin mümkün olsa da serâir-i kalbiyyesine infâz-ı nazarda bulunacak olsak görürüz ki aklî, fikrî, ilhâmât-ı ruhiyyesi bütün bütün kendini tekzip ediyor. Dimağ-ı rakîk uluhiyete müteveccih bir hiss-i mukaddesle ihtizazât-ı mütemâdiyede bulunup duruyor.

Demek oluyor ki hiss-i diyanet bütün beşeriyete şâmil bir mevhibe-i lahûtiyyeden ibarettir. Bir insan zekadan, sâniha-i fikir ve teemmülden ne kadar mahrum yaratılmış olursa olsun hiç mümkün müdür ki?

Kendini muhit olan şu manâzır-ı latife-i kâinata baktıkça, semanın, o fezâyı nazar-firîbin her biri başlı başına bir âlem-i nuraniyet kesilen ecrâm-ı münevveresine dikkat ettikçe, üstünde yaşadığı bir küre-i latifenin o ruh-nevaz letaîf-i îcazkâranesine müşahede eyledikçe, hasılı her gün, her saat, her dakika başka bir tecelli-ruhperveri ile arz-ı çehre-i tarâvet eden fecirleri, tulûları, şafakları vesair âsar-ı azîme-i tabiati hayran hayran seyre daldıkça dimağında utbe-i ferdaniyete müteveccih bir hiss-i ulvînin cevelânını anlamasın. Bu mevcudât-ı ulviyyenin birer eser-i kudret, birer bedî-i vahdaniyet olduğuna mûtekad bulunmasın.

□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□

□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□

Berg-i dirahtân-ı sebz der nazar-ı huşyâr

Her varakî defterist marifet-i kirdigâr

İşte bu bir hakikat-i sâbiteden ibaret olduğu halde yine bir kısım kimselere tesadüf olunur ki bazı vakay-i tarihiyyeye, bazı hâdisât-ı siyasiyyeye bakarak dinin terviç-i âmal için insanlar tarafından müesses olduğuna kail olur. Bütün edyan ve mezâhibenin menafi-i diniyyesine yalnız bir netice-i siyasiyyenin bir gaye-i nefsanîyyenin istihsâlinden ibaret olmak üzere göstermek ister, ister de ahvâl-i ruhiye-i beşeriyeden gafil, edyanın edvâr-ı kadîme-i tarihiyyesinden bîhaber olduğunu ilan etmiş bulunur.

Halbuki insanlar arasında fikr-i tabî'y-i medeniyet henüz tecelliyâb olmamış, teşkilât-ı siyasiyye ve medeniyyeden bir eser vücuda gelmiş olduğu tarihlerde dahi insanlar bütün hissiyat-ı ulviyyenin fevkinde olmak üzere bir hiss-i fitr-ı diyanetle mütehasis bulunurlardı.

Asr-ı hazır hükemasından bir çoğu diyor ki: İnsanlar öteden beri bir takım mütenevvi, mütehâlif hissiyat ile mütehasisdirler. Lakin beşeriyet maddi ve manevi terakkiyata mazhar oldukça bu gibi hissiyât-ı mütenevvie ve mütehâlifinin tâdil ve izâlesine muvaffakiyet hasıl olacağı şüphesizdir. Mesela, insanlar fikren, îlmen terakki ede ede beynlerindeki âraz-ı mazarra-ı siyasiyyeyi tâdil edebilirler, ve bir gün gelebilir ki artık yüz binlerce adamların helakiyle neticelenen muhârebat ve mücâdelata hâtime verebilirler. Fakat hiçbir zaman gelmeyecektir ki insanlar bütün bütün hissiyât-ı fitriye-i diniyyeden tecerrüd edebilsinler.

Demek oluyor ki hissiyât-ı diniyye, hissiyât-ı saire-i beşeriyeden bambaşka bir şeydir.

Vâkı'an bazan edyan ve mezahib bir emel-i nefsanîyyenin tervîcine, bir netice-i siyasiyyenin istihsâline vesile ittihaz olunmuştur. Bu inkar olunamaz hakayık-ı tarihiyyedendir. Ezcümle alem-i İslamiyete karşı ehl-i Salîbin akın akın hücumları din perdesi altında menafi-i siyasiyye ve milliyeyi temin için icra edilmiş değil midir?

Hatta Şi'iyet, uhuvvet-i diniyye ile yekdiğerine merbut olan bir kitle-i beşeriyet arasında tefrika bırakarak bu suretle âmal-i siyasiyyeye nail olmak üzere İsmail Safevî tarafından terviç ve neşr edilmiş olduğu malumdur.

Bununla beraber yine edyan ve mezâhib böyle bir takım âmal-i nefsanîyyenin tervîci, netâic-i

siyasiyyenin istihsalı için tesis edilmiştir denilemez. Belki edyan ve mezâhibenin min tarafillah tesis ve teşkilindeki hikmet, insanlara vezâif-i ictimaiyyeyi telkin, terakki yollarını irâe, tekâmülât-ı ruhiyeyi temin, akıl ile idrak edilemeyecek ahkâm-ı itikadiyyeyi talim, senelerce tecarib ve istikşafât ile destres olunamayacak bir çok gavâmız-ı ulûm ve fûnûnu tefhim gibi meâlîyeden ibarettir.

İşte edyan, beşeriyet için bu kadar menafi-i azîmeye temin ettiği halde bunu görmeyenler, edyanın tecelliyât-ı fenniyyeye karşı tâb-âver olamayarak yakinen ufûl edeceğine kâil bulunanlar dahi eksik değildir. Bunların bu hükmü bedihiyyât-ı ilmiyyeye muhalif, terakkiyât-ı âtiye-i beşeriyeye engel olacak muharref bir takım edyan hakkında doğru olabilir. Lakin beşeriyet teâlî ettikçe ulviyeti tezâyüd eden, efkâr-ı beşeriyeye ittisâ eyledikçe meâlî-i fevkaladesi daha parlak bir surette eşâ-i nessar olan din-i celil-i İslam hakkında böyle bir hüküm verecek bir sahib-i nazar asla tasavvur olunamaz. Zira görüyoruz ki ulûm ve fûnûn terakki ede ede gözlerden perde-i cehaleti izâle ettikçe İslamiyetin kudsiyeti daha ziyade tezahür ediyor. Simâ-yı münevver-i İslamiyet daha başka bir şâşâa ile mütecelli olup duruyor.

Düşmanların alçaklığı ettikçe tevâlî

Eyler o ziya göster âfak-ı teâlî

Fatih Dersiâmlarından Erzurumlu Ömer Nasûhî